

Zaštita materijala tradicionalne pisane baštine - tipološki i terminološki pristupi u proučavanju zaštite knjige

Delač, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:581799>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-03**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij informatologije
Student: Filip Delač

Zaštita materijala tradicionalne
pisane baštine; tipološki i terminološki pristupi u proučavanju
zaštite knjige

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay
Sumentor: doc. dr. sc. Goran Tanacković Faletar

Osijek, 2014.

Zahvala

Zahvaljujem svome mentoru prof. dr. sc. Damiru Hasenayu i sumentoru doc. dr. sc. Goranu Tanackoviću Faletaru koji su svojim znanstvenim i stručnim savjetima oblikovali ideju i pomogli mi u izradi ovog diplomskog rada. Također zahvalu upućujem i doc. dr. sc. Maji Krtalić te ostalim nastavnicima Filozofskog fakulteta u Osijeku s kojima sam imao čast surađivati tijekom svog školovanja.

Posebno se želim zahvaliti svojim roditeljima i sestri koji su me podupirali, a ponajviše svojoj djevojci Zrinki Barić koja mi je pružila bezuvjetnu potporu u izradi ovog rada.

Na kraju se želim zahvaliti svim kolegama koji su mi vrijeme provedeno na fakultetu uljepšali svojim prisustvom i pomogli da to vrijeme smatram najljepšim dijelom svoga života.

Sadržaj

1. Povijest razvoja knjige.....	5
1.1. Svitak.....	5
1.2. Dptih – preteča kodeksa.....	6
1.3. Kodeks.....	6
2. Definicija pojma <i>knjiga</i>	8
3. Oblik knjige i utjecaj formata knjige na definiranje pojma <i>knjiga</i>	10
4. O tezaurusu općenito	12
5. Definiranje nužnih i proizvoljnih dijelova knjige te orijentacije i smještaja knjige u prostoru	15
6. Deskriptivna analiza dijelova knjige	16
7. Zaključak	48
8. Literatura	50
9. Prilog	52

Sažetak

Cilj je ovog rada ponuditi konceptualni okvir za definiranje i preciziranje terminologije povezane s promatranjem knjige kao (fizičkog) objekta što bi u konačnici moglo poslužiti za preciziranje lokacija oštećenja konkretnog objekta. Konceptualni je okvir razrađen kako bi se, osim u navedenom smislu, mogao koristiti i u druge svrhe gdje se pokaže potreba i korisnost. U uvodnom dijelu rada obuhvaćena je, u svrhu upućivanja u problematiku i shvaćanja konteksta nastanka današnje knjige, kratka povijest knjige koja je za potrebe rada ograničena na razvoj knjige od svitka preko diptiha do kodeksa. Također, u nastavku je definiran pojam *knjiga* kroz osvrt na definicije različitih znanosti i djelatnosti u svrhu dobivanja različitih perspektiva istog pojma te uočavanja sličnosti i različitosti između definicija. Sukladno tome, u radu se nastojalo dovesti u odnos shvaćanje knjige i njezinu funkcionalnost uzimajući u obzir oblik te utjecaj formata na definiranje pojma *knjiga*. Naglasak rada je na izradi konceptualnog okvira, te je u prilog tome definiran i objašnjen tezaurus kao strukturna podloga za razvoj istog.

Ključne riječi: knjiga, zaštita, koncept, oblik, dijelovi knjige

Uvod

Današnje mogućnosti masovne proizvodnje tiskane knjige te njezina distribucija i broj čitatelja stvorili su od knjige medij koji obuhvaća karakteristike gospodarskog, kulturnog i umjetničkog karaktera. Knjiga kao takva našla je svoju primjenu u svim sferama ljudske djelatnosti i neizostavni je element bilo koje razvijene zemlje. U svojoj prošlosti bila je vrlo cijenjena kao materijalna i intelektualna tvorevina u čiji je nastanak bilo potrebno uložiti velik trud, vrijeme i resurse. U 21. st. knjiga upravo zbog svoje masovne proizvodnje se više ne gleda kao nešto rijetko, vrijedno i posebno, već kao nešto normalno i svakodnevno. Napretkom tehnologije knjige postaju vrlo jeftine i pristupačne te svatko može tiskati svoju knjigu, bilo da ona prolazi tradicionalan proces odnosa autor-nakladnik-čitatelj ili direktan odnos autor-čitatelj gdje se uz pomoć interneta te *print on demand* sustava mogu tiskati knjige po željama autora i u drugoj zemlji bez obzira na govorno područje i sl. Novi čitatelji i njihove potrebe, nove tehnologije i materijali te široke mogućnosti predstavljaju napad na 500 godina star koncept knjige koji se do današnjih dana skoro uopće nije promijenio. Upravo zbog velike dostupnosti i novih tehnoloških mogućnosti mijenja se opseg i oprema knjige, a njezino određenje brojem stranica ili oblikom postaje sve teže te počinje predstavljati poteškoće kako u poslovanju tako i u usustavljanju definicija potrebnih različitim znanostima. Iako današnje vrijeme iz korijena mijenja stav prema knjizi kao i samu knjigu, potrebno je ponovno upoznati knjigu, razraditi njezin koncept i ponuditi u svom kaosu definicija, pravila i koncepata sustavan pogled na knjigu i njezine dijelove kako bi se što lakše moglo manipulirati knjigom, konceptima i definicijama. Ovaj rad donosi prikaz i usporedbu definicija, oblika i dijelova knjige, stvarajući jedan konceptualni okvir temeljen na principima tezaurusa i katalogu sličnih opisa. Da bi se to moglo razmatrati na pravilan način, potrebno je krenuti od samih početaka stvaranja knjige.

1. Povijest razvoja knjige

Povijest knjige, može se reći, stara je koliko i nama poznata ljudska civilizacija. Neki od najstarijih zapisa pripisivani su starim Babiloncima, Asircima i Perzijancima, ali ti zapisi nisu ono što se u današnjem tradicionalnom smislu može nazvati knjigama, već samo zapisima na raznim materijalima, poput gline, kamena, drveta i sl. Kako bi se bolje razumjela današnja tradicionalna knjiga, potrebno je nastanak staviti u povijesni kontekst od svitka preko diptiha pa sve do kodeksa. Time se upotpunjuje šira slika o samoj knjizi kakvu društvo danas poznaje i uživa.

1.1. Svitak

Rađen je od papirusa ili pergamenta. U starom vijeku svitak se ispisivao paralelno s njegovom dužom stranicom, a tekst je bio podijeljen u stupce. Od približno 6. st. tekst je pisan paralelno s kraćom stranicom i bio je u jednom stupcu. Visina, tj. širina varirala je u odnosu na vrijeme, narod i potrebe svitka, a kretala se od 5 do 40 cm. Svitak od pergamenta u upotrebi je od babilonskih i egipatskih vremena, a lijepe primjerke svitaka od kože imamo iz 1. st. pr. Kr. Oni su pronađeni u Kumranu na Mrtvom moru, gdje je 1947. počelo otkrivanje cijele knjižnice Esena, židovske vjerske sekte, s velikim brojem nađenih svitaka. Isto tako, u samoj knjižnici u Pergamu knjige nisu imale oblik kodeksa već svitka.¹ U 5. st. svitke je gotovo potpuno potisnuo kodeks, ali se svitak i danas upotrebljava u specijalnim prilikama poput svečanosti dodjele diplome ili potpisivanja povelje (Povelja ujedinjenih naroda) te u umjetničke svrhe.² Kako se ne bi otišlo previše u dubinu povijesti knjige i njezina razvoja, što predstavlja poseban i opširan predmet

¹ Usp. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 2006. Str. 104.

² Usp. Mesaroš, Franjo. Svitak. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

proučavanja³, za potrebe ovog rada bilo je potrebno ograničiti se na pojavu knjige u obliku kodeksa te sukladno tome reći nešto i o diptihu, preteči kodeksa.

1.2. Diptih – preteča kodeksa

Diptih (grč. *diptihos*, dvostruko složen). Starorimska pločica za bilješke. Sastojala se od dviju pločica od drveta ili bjelokosti, spojenih prstenima ili šarkama⁴ koje su iznutra bile premazane voskom po kojem se pisalo stilusom (lat. /*stilus*/- pisaljka). Često su diptisi s vanjske strane bili bogato urešeni reljefima, poglavito u kasno rimsko doba i u Bizantu (tada su bili u uporabi konzularni diptisi, s ukrašenim koricama od bjelokosti, prigodom najave konzularne službe). U starokršćanskom su se obredu od 4. st. nadalje upotrebljavali liturgijski diptisi s prikazanim likovima svetaca i prizorima iz Biblije, a služili su za popise imena vjernika koji se spominju za vrijeme mise.⁵ Diptih se smatra pretečom knjige, a kasnije je sadržavao tri (triptih) ili više (poliptih) pločica.

1.3. Kodeks

Pojava kodeksa, oblika najbližeg današnjoj knjizi, susreće se, prema nekim stručnjacima, već u 2. tisućljeću pr. Kr kod Hetita, ali ta teorija nije potvrđena ni pouzdana. Razumno je objašnjenje koje se nameće samo po sebi da je oblik knjige potekao od običaja ili potrebe da se više drvenih ili metalnih, pa i pergamentnih listova, preklopi i sastavi u jednu cjelinu, vjerojatno iz potrebe za lakšim prijenosom, baratanjem ili čitanjem. „Kodeks se najčešće izrađivao od pergamenta četvrtastog oblika koji se preklapao u sredini. Više takvih listova međusobno se spajalo i tvorilo knjigu u obliku kodeksa koji se obično zaštićivao koricama od pergamenta, deblje obrađene kože, drveta ili metala. Pojava tog novog oblika nije bila izravna posljedica upotrebe pergamenta jer je poznato da je pergament bio u upotrebi mnogo ranije nego što se pojavio kodeks, ali se

³ Detaljno o razvoju knjige i njoj povijesti može se pronaći u *Povijest knjige* Aleksandra Stipčevića, koja je 2006. godine doživjela 2. prošireno i dopunjeno izdanje.

⁴ Usp. Mesaroš, Franjo. Diptih. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

⁵ Usp. Diptih. // Proleksis enciklopedija, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/17917/> (2013-08-01)

sam oblik knjige zbog toga nije promijenio“⁶. Iako se knjiga u obliku kodeksa pojavila u Rimu već u 1. st. Pr .Kr., nije izbacila svitak iz uporabe sve do 4. st. pr. Kr. Razlog zadržavanja svitka nije bilo lakše manipuliranje svitkom, već više tradicije i snobizam onovremenih viših krugova rimskog društva. Dakako, prednosti kodeksa od pergamenta vrlo brzo počele su se nametati nad svitkom od papirusa. Prije svega, na pergamentu se moglo pisati s obje strane, lakše je bilo popravljjanje pogrešaka, skladištenje je bilo jednostavnije jer su se kodeksi mogli slagati jedan na drugi bez bojazni od gužvanja. Isto tako, lakše su se pronalazile informacije u određenom dijelu knjige što je bilo važno za pravne tekstove.⁷ Međutim, praktične prednosti kodeksa u smislu veličine te bolje i izdržljivije zaštite koju nudi nisu bili sami po sebi dovoljni razlozi da zamijene papirusni svitak. Taj poticaj došao je iz starokršćanske crkve koja je usvojila oblik kodeksa da razlikuje svoje svete spise od knjiga židovskog svetog pisma (koje bi se mogle kopirati samo u obliku svitka) i poganske literature, koja je također bila u obliku svitka. Što je još važnije, kodeks je dopuštao da se duži tekstovi, kao što su evanđelja, nalaze u jednoj knjizi i da se njima lakše manipulira u smislu referiranja i pretrage. Iako se papirus i dalje koristi od strane službenih pisara i prepisivačkih kuća te književne produkcije, u 2. st. jasno je vidljiv prijelaz s papirusnog svitka na pergamentni kodeks. Do 4. st. kršćanstvo je zauzelo eminentan položaj, a kodeks zamijenio svitak, isto kao što je u dotično vrijeme pergament zamijenio papirus.⁸

⁶ Usp. Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 2006. Str. 104.

⁷ Usp. nav. djelo Str. 105.

⁸ Usp. Scroll and Codex. URL: http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/scroll/scrollcodex.html (2013-09-30)

2. Definicija pojma knjiga

Definiranje pojma knjige, iako se na prvi pogled čini vrlo jednostavnim zadatakom, to zasigurno nije. Mnogi smatraju da znaju što je knjiga i koja je uloga jer je ona toliko dugo sastavni dio ljudskog života da se njena definicija više i ne propituje, a sam pokušaj definiranja smatra se banalnim. Sve ustaljene definicije knjige imaju svoje mjesto i jednako su valjane na površnoj, trivijalnoj razini, ali kada se problem jednoznačnog definiranja knjige kao konceptualne tvorevine postavi kao izazov razmišljanju, nužno se dolazi do ne više toliko banalnog i ustaljenog, već ozbiljnog i ne tako lako rješivog problema. Tako se unutar različitih područja znanosti mogu pronaći različite definicije pojma knjige. Uglavnom su to definicije proizašle iz perspektive problematike kojom se pojedina područja znanosti bave. Tako se npr. može primijetiti da *Hrvatski jezični portal* u nastojanju općenitog definiranja navodi da je knjiga: „Više listova s tekstom ili s tekstom i slikama povezanih zajedničkim hrptom koji su namijenjeni da kao cjelina služe čitanju ili proučavanju“⁹. Sličnu definiciju, iako malo detaljniju, obuhvaćajući širi i užu smisao, nudi i enciklopedija *Proleksis* kad navodi da je knjiga: “U širem smislu, svaki pismom zabilježen omeđeni sadržaj na bilo kojem mediju i objavljen s naslovom. Služi reprodukciji djela ljudskog duha namijenjenih učenju i širenju misli i kulture. U užem smislu, neperiodička publikacija koja bez korica ima najmanje 49 stranica, a objavljena je i dostupna javnosti.”¹⁰ Kao što se može primijetiti, pokušaj općeg definiranja knjige polazi od njene fizičke manifestacije, a same definicije nisu precizne jer npr. „...svaki pismom zabilježen omeđeni sadržaj na bilo kojem mediju i objavljen s naslovom“ može biti i sadržaj zapisan na drvenoj ili glinenoj ploči koja bi se prema ustaljenom poimanju teško nazvala knjigom. Također, navedeno je da knjiga bez korica nije knjiga, iako se stare oštećene knjige bez korica i dalje smatraju knjigama. Isto tako „U članku 57. stavak 1. točka c) Pravilnika o porezu na dodanu vrijednost (Narodne novine, od broja, 60/96 do 58/03.) pobliže je određeno što se smatra knjigama. Prema

⁹ Knjiga. // Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search_by_id&id=elxuURk%3D&keyword=knjiga (2013-08-01)

¹⁰ Knjiga. // Proleksis enciklopedija, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/31597/> (2013-08-01)

navedenim odredbama Zakona i Pravilnika, knjigama se smatraju neperiodične tiskovine sa sva tri slijedeća obilježja istodobno:

1. „da imaju stručni, znanstveni, umjetnički, kulturni i obrazovni sadržaj, a ne smiju imati promidžbeni sadržaj.
2. da su u tehničkom smislu izrađene u obliku knjige, otisnute na arcima papira, na nositeljima teksta ili u obliku slobodnih listova,
3. da imaju najmanje 49 stranica (definicija UNESCO-a) ne računajući korice i naslovnu stranicu, osim dječjih knjiga - bojanki, slikovnica bez teksta te tiskanih nota i umetaka za knjige u obliku slobodnih listova koji mogu imati i manje od 49 stranica.“¹¹.

Kao što je i navedeno prije, svako područje znanosti definira pojam knjige iz perspektive problematike kojom se bavi, pa se shodno tome može u *Grafičkoj enciklopediji* pronaći pokušaj obuhvatnijeg definiranja kroz trostruku definiciju knjige koja navodi da je knjiga „1. Cjelina, koju tvori veći broj listova, međusobno povezanih u knjižni blok i zaštićenih koricama (uvez). 2. Materijalizirano, prikladnim štamparskim postupkom umnoženo intelektualno djelo autora. 3. Specifičan proizvod grafičke industrije, koji se od novina, časopisa i drugih tiskanica razlikuje svojim opsegom i uvezom.“¹²

Promatrajući navedene definicije jasno se mogu prepoznati problemi i proturječnosti istih, a sve to u nemogućnosti jednoznačnog definiranja pojma *knjiga*. Dakako, jedan od očitijih problema koji se nameće sam po sebi sigurno je određivanje broja stranica koji definira knjigu. Prema jednoj od definicija, knjiga koja ima manje od 49 stranica ne može se više nazvati knjigom, pa dolazi do pitanja je li knjiga od 48, 47 ili 45 stranica knjiga, iako se i takav objekt po svim ostalim parametrima može smatrati knjigom. Zakon se u tim slučajevima ograđuje od točnog definiranja i navodi da samo približe određuje definiciju. Malo detaljnija definicija može se pronaći u *Bookbinding and the Conservation of Books. A Dictionary of Descriptive Terminology* gdje se navodi da je knjiga: “Zbirka napisanih, tiskanih, ilustriranih ili praznih listova papira, pergamenta,

¹¹ Ministarstvo financija. Porezna uprava. URL: http://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Lists/mislenje33/Display.aspx?id=17765 (2013-08-03)

¹² Knjiga. // Mesaroš, Franjo. Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

papirusa ili drugih fleksibilnih ili polu-fleksibilnih materijala, nanizanih ili povezanih u cjelinu. Danas, u većini poznatom obliku, knjiga se smatra jedan ili više presavijenih i skupljenih listova papira, pričvršćenih zajedno na jednom rubu i prošivenih na jednom ili više od preostala tri ruba tako da se formira kontinuirani niz jedinstvenih listova. Naime, knjiga je zbirka pojedinačnih ili presavijenih listova koji nose tiskani ili pisani zapis, koji su presavijeni, spojeni, šivani, odnosno osigurani ljepilom, generalno zaobljeni i obično osigurani između dasaka koje su bile prekrivene tkaninom, papirom ili kožom.¹³ Isto tako *Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)* knjigu definira na sljedeći način: “Zbirka listova papira, pergamenta, platna, ili drugog materijala (pisani, tiskani, ili prazni) zajedno pričvršćenih na jednom rubu, sa ili bez zaštitnog kućišta ili pokrova.”¹⁴ Sve navedene definicije opisuju knjigu na jedan ili drugi način, ali svejedno nedovoljno jednoznačno da bi ih se moglo uzeti kao uzor. Zanimljivo je i da se u navedenim definicijama spominje da je knjiga skup praznih listova, što također dovodi do problema definiranja knjige gdje se intelektualni sadržaj očigledno ne može odvojiti od fizičkoga. Stoga, jasno je vidljivo da je knjiga složen koncept kojemu do danas nije dana jednoznačna i općeprihvaćena definicija, a unutar područja znanosti koja se bave knjigom moraju se naći definicije koje tretiraju knjigu kao koncept te određuju elemente kako bi postojao čvrst temelj za daljnju nadogradnju te mogućnost postavljanja novih definicija.

3. Oblik knjige i utjecaj formata knjige na definiranje pojma *knjiga*

Oblik se knjige mijenjao tijekom povijesti i bio je usko vezan uz sredstva za pisanje i materijale na kojima se pisalo. Najstariji pronađeni oblik knjige jesu glinene pločice iz sumerskih vremena pisane slikovnim, a poslije klinastim pismom. Oko 3000. g. pr. Kr. javlja se egipatski svitak od papirusa, odnosno bambusove daščice u Kini. U 3. st. počinje se koristiti pergament na kojem se može pisati s obje strane. Gutenbergov izum

¹³ Roberts, Matt; Etherington, Don. Book. // *Bookbinding and the Conservation of Books. A Dictionary of Descriptive Terminology* URL: <http://cool.conservation-us.org/don/dt/dt0406.html> (2013-08-01)

¹⁴ Book. // *ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science*, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_b.aspx#book (2013-08-03)

tiska (1445.) omogućuje širenje knjige, a time i pismenosti. Razvoj tehnologije potkraj 20. st. dovodi do pojave novih oblika knjige (na gramofonskoj ploči, audiokaseti, e-knjige na CD-u, disketi, na internetu i sl.), ali oni nisu u potpunosti potisnuli tiskanu knjigu. Knjižni format, tj. oznake veličine koje se odnose na visinu i širinu knjige preuzete su iz latinskoga i prvotno su označavale broj listova koji se dobivao presavijanjem tiskarskog arka: folio (2°), kvart (4°), oktav (8°), sedec (16°) itd. Pomagala za određivanje tog formata jesu signature na arcima, vodene crte i vodeni znakovi. U današnje vrijeme bilježi se samo u opisivanju starih knjiga, a kod novih se određuje mjerenjem visine knjižnoga hrpta.¹⁵

Oblik knjige uvjetuje njezino shvaćanje, a kada se pomisli na pojam *knjiga*, javlja se apstraktna predodžba knjige koja je u većini slučajeva svedena na knjižni blok i kućište koje ga štiti. Upravo je taj apstraktni pojam knjige nastao od konkretne fizičke knjige koja je imala, i još uvijek ima, isti oblik kodeksa. Problem se javlja onda kada oblik knjige prelazi uobičajeno shvaćanje oblika, a to se može vidjeti ako se promotri cijela lepeza različitih nakladničkih proizvoda. Primjer takvih proizvoda jesu knjige u nestandardnom obliku poput srca, kuće, pa sve do umjetničkih tvorevina poput knjige u obliku škorpiona, leptira, Biblije u obliku pištolja ili pak enciklopedije u obliku metle za čišćenje.¹⁶ Takve knjige ne mogu se nazvati knjigama jer su izgubile funkciju knjige kao nečega što se čita. Dakako, to su ekstremniji primjeri izmijenjenih oblika čija je funkcija čisto estetska i umjetnička. Problem definiranju knjige predstavljaju oni oblici koji usko graniče s tradicionalnim oblikom knjige, gdje su odstupanja mala, ali dovoljna da se

¹⁵ Usp. Knjiga. // Proleksis enciklopedija, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/31597/> (2013-11-22)

¹⁶ Knjige ne standardnog formata:

Srce. URL: http://25.media.tumblr.com/tumblr_lw1qh7bgib1qegasto1_1280.jpg (2013-10-16)

Kuća. URL: http://farm4.static.flickr.com/3226/3037865943_36207ae6ab.jpg (2013-10-16)

Škorpion. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/0/artistic-books.jpg> (2013-10-16)

Leptir. URL: <http://www.pinterest.com/pin/33143747231146877/> (2013-10-16)

Pištolj. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/10/artistic-books.jpg> (2013-10-16)

Enciklopedija. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/5/artistic-books.jpg> (2013-10-16)

pobudi sumnja. Takvi oblici zasigurno su knjige velikog formata,¹⁷ čija nefunkcionalnost omogućava da se iste ne smatraju knjigom ili pak knjige za djecu čija funkcionalnost prelazi iz knjige u igračku.¹⁸ Također, koncept knjige mijenja se kod knjiga od različitih netradicionalnih materijala kao što su reciklirani materijali, stare vinilne ploče, trgovačke vrećice ili pak knjiga čije su stranice od plastične ambalaže.¹⁹ Oblik knjige zasigurno utječe na njezino definiranje, a vidljivo je da je knjiga toliko raširen fenomen da je jednoznačno definiranje vrlo teško te spada pod sferu subjektivnog poimanja kroz apstraktni model kućište-knjižni blok.

4. O tezaurusu općenito

Riječ *tezauros* prvi su upotrebljavali arheolozi kako bi označili drevno blago, poput blaga nekog hrama ili grobnice. Nakon toga, tezauros se koristi u metaforičnom značenju knjige koje sadrži blago, tj. riječi i informacije o nekom području ili predmetu. Danas se tezauros poistovjećuje sa semantičkim, konceptualnim, ideološkim ili pak mnemoničkim, sistematskim, onomastičkim i sinonimijskim rječnikom. Međutim, unatoč pometnji u vrstama koja vlada među leksikografskim žanrovima, može se reći da Rogetov tezauros

¹⁷ Najveća knjiga na svijetu. URL:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/11/%22Largest_book_in_the_world%22,_A-Y-P,_1909.jpg (2013-10-16) ili URL: <http://www.funny-potato.com/images/wedding/book/biggest-book.jpg> (2013-10-16)

¹⁸ Playskool Learnimals Magic Motion Book Toy. URL:

http://www.hasbro.com/common/productimages/en_US/c6bb409b50569047f530fc26ae4f9953/EC7843B650569047F5A25FD615106522.jpg (2013-10-16)

¹⁹ Različiti materijali u izradi knjige:

Reciklirani materijali. URL: <http://media-cache-ec0.pinimg.com/736x/68/93/49/689349dd9fe682962ebe7b5733b416e0.jpg> (2013-10-16)

Vinilske ploče. URL: <http://media-cache-ec0.pinimg.com/736x/2e/31/2d/2e312d4d5f3cbcaa3f102c379aa06b3.jpg> (2013-10-16)

Plastična ambalaža. URL: <http://media-cache-ak0.pinimg.com/736x/07/8c/8e/078c8ea62c4676464641199c66058fe2.jpg> (2013-10-16)

engleskih riječi i fraza iz 1852., bez obzira na danas dominantan alfabetski ustrojen tezaursus, još uvijek predstavlja paradigmatički primjer tezaursusnog usustavljanja leksika. Iste godine riječ tezaursus počinje se širiti kao naziv za sasvim osobit tip leksikografskog priručnika koji karakteriziraju konceptualno utemeljena makrostrukturna organizacija odnosno onomasiologija i semantička kompleksnost na mikrostrukturnoj razini.²⁰ U suvremeno doba pokušaji izrade tezaursusa po uzoru na Rogetov tezaursus vrlo su rijetki i umjesto obuhvaćanja cijelog znanja svijeta i izrade univerzalnog tezaursusa prevladava izrada tezaursusa za neko posebno područje znanja. Pod pojmom *tezaursus* podrazumijevaju se one vrste vokabulara koji u sebi sadrže sinonime i alternativne izraze (ekspresije) za svaki termin, a ponekad sadrže i antonime (dvije riječi suprotnog značenja).²¹ Prema definiciji koju nudi Irena Kolbas tezaursusi su semantički strukturirani popisi pojmova, tj. oblici rječnika s dvije temeljne razlike: abecedni su rječnici abecedno nanizani pojmovi, u pravilu s gramatičkim podacima (imenica, glagol i sl.), koji sadrže definicije i moguće etimologije. Tezaursusi su, također, skupovi semantičkih pojmova (naziva, termina) među kojima postoji semantička mreža. Prema tome, odabire se jedan termin koji postaje deskriptor, a svi ostali semantički povezani neodabrani termini postaju nedeskriptori koji se uputnicom upućuju na odabrani deskriptor.²² Sličnu definiciju iznosi i M. Burkart polazeći od definicije da je tezaursus, u smislu informacijskih znanosti „jedan uređeni sklop pojmova i njihovih oznaka koji u nekom dokumentacijskom području služi pri indeksiranju, pohranjivanju i pretraživanju. Obilježava ga nekoliko temeljnih značajki:

- a) Veza između pojmova i oznaka mora biti jednoznačna. Uspostavlja se putem terminološke kontrole i to tako, da se obilježe i (kao deskriptori) isključe sinonimi, da se višeznačne riječi posebno označe te da se za svaki pojam utvrdi jedna oznaka koja taj pojam jednoznačno prikazuje.

²⁰ Nikolić-Hoyt, Anja. Izrada tezaursusa hrvatskoga jezika. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24773 (2013-06-23)

²¹ Usp. Hedden, Heather. Controlled vocabularies, thesauri, and taxonomies. // The Indexer 26, 1 (2008), str. 33.

²² Usp. Kolbas, Irena. Tezaursus etnologije ali kulturne antropologije. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=58278 (2013-06-23)

b) Odnosi između pojmova (odnosno njihovih oznaka) moraju biti sustavno prikazani.

c) Tezaurus je utoliko preskriptivan, što utvrđuje broj i opseg pojmovnih jedinica, odnosno njihovih oznaka, koje za odnosno područje stoje na raspolaganju.

Taj broj je, u odnosu na prirodni jezik, sužen.²³

Kao što se može primijetiti, tezaursi omogućuju liste termina koji pokazuju strukturne odnose među abecedno poredanim terminima koji bi u tezaursu trebali biti imenice ili imenske fraze te bi trebale biti dovoljno, ali ne i previše, općenite. Postoje 3 vrste odnosa među terminima koji se nalaze u tezaursu, a to su hijerarhijski (*broader term/narrower term*), pridruženi (*see also*) i ekvivalentni odnosi (*use/used from* ili *see/seen from*).²⁴ Ono po čemu se tezaursi razlikuju od taksonomija hijerarhijski su odnosi koji se mogu opisati kao uređeni skup termina ili klasa gdje svaki skup/klasu slijedi (iako ne nužno) jedan ili više podređenih skupova/klasa. „Hijerarhijski se odnosi mogu opisati jednostavnim primjerom sisavaca i kralježnjaka, gdje *kralježnjaci* predstavljaju širi pojam (*broader term*), a *sisavci* užu pojam (*narrower term*).“²⁵ Pridruženi se odnosi mogu opisati kao konceptualno povezani termini koji su povezani do te razine da ih je potrebno naglasiti u kontroliranom vokabularu. Kao primjer može se navesti *rak* (bolest), a njemu srodan termin *onkologija* kao područje medicine koje se bavi prevencijom raka. I na kraju, ekvivalentni odnosi objašnjavaju vezu između preferiranog i nepreferiranog izraza koji upućuju na isti koncept te se kao primjer može navesti preferirani termin *zrakoplov* umjesto nepreferiranog *avion*.

²³ Zakošek, Boris. Tezaursi u arhivskoj djelatnosti. URL: <http://hrcak.srce.hr/11133> (2013-06-23)

²⁴ Usp. About taxonomies & controlled vocabularies.// Taxonomies & controlled vocabularies special interest group. Wheat Ridge: American Society for Indexing, 2007. URL: <http://www.taxonomies-sig.org/about.htm> (2013-06-23)

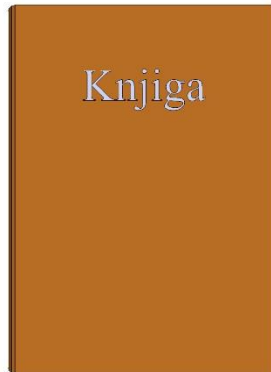
²⁵ Usp. Guidelines for the construction, format, and management of monolingual controlled vocabularies// ANSI/NISO Z39.19-2005. Bethesda: National information standard organization, 2005. str. 46.

5. Definiranje nužnih i proizvoljnih dijelova knjige te orijentacije i smještaja knjige u prostoru

Koncept knjige je, kako je već i rečeno, složena problematika, a definiranje i usustavljivanje elemenata same knjige predstavlja intelektualni izazov. Definiranje dijelova knjige potrebno je radi jednoznačnog definiranja termina, kako bi se oni koji se bave proučavanjem knjige mogli osloniti na već unaprijed definirane i uređene koncepte, olakšavajući si rad i omogućavajući fokusiranje na istraživačku problematiku. Razni pojedinci pokušali su definirati knjigu, ali samo u okviru područja kojim se bave, ne postavljajući koncept knjige u univerzalne okvire. Dakako, vrlo je teško, ako ne i nemoguće, jednoznačno definirati knjigu, ali izazov ne treba biti razlog da se i ne pokuša, jer svakim pokušajem stvara se nova perspektiva koja omogućava sagledavanje problema iz drugog kuta i približavanje konačnom rješenju. Stoga, kako bi se došlo do jednoznačne određenosti osnovnih dijelova knjige, potrebno je definirati nužne i proizvoljne elemente knjige. Ono što se podrazumijeva pod nužnim zasigurno su oni elementi koji čine bit, takozvanu esenciju knjige, a ukoliko bi se ti elementi odstranili, knjiga bi izgubila svoje značenje. Isto tako, proizvoljni elementi mogu se smatrati onim elementima koji su dio knjige, također čine knjigu, ali njihovim odsustvom pojam knjige ne gubi na svom esencijalnom značenju. Kako bi se došlo do nužnih elemenata knjige, potrebno je razdvojiti knjigu na osnovne građevne jedinice te primijeniti apstraktni model knjige na stvarni model, a shodno tome metodom deskriptivne analize posebno opisati i definirati svaki dio. Sam postupak intuitivno nameće hijerarhijski koncept gledanja na knjigu te se stoga mogu razlučiti dvije konačne osnovne skupine od koje treba krenuti i koje čine osnovni koncept knjige: 1. kućište i 2. knjižni blok, a daljnje podjele temeljit će se na toj osnovnoj podjeli.

Kako bi se što bolje i lakše shvatio položaj knjige, potrebno je definirati i položaj u prostoru u odnosu na promatrača. Za potrebe ovog diplomskog rada knjiga je intuitivno pozicionirana prema svom položaju kad se slobodno drži u ruci i čita.

Osnovni položaj knjige prema kojemu je rađen konceptualni okvir u 6. poglavlju *Deskriptivna analiza dijelova knjige*:

6. Deskriptivna analiza dijelova knjige

Kako bi se dijelovi knjige mogli logički prikazati i analizirati, potrebno je postaviti preglednu i organiziranu strukturu. Zbog pristupa označavanju koji se svodi na logično definiranje kroz odnos dio-cjelina, prirodno se nametnuo hijerarhijski pristup. Svaki termin sadrži svoj broj i slovo, koji ga svrstavaju u hijerarhijski položaj koji se grana do 7. razine. Oblik oznake sastoji se od kombinacije brojeva i slova koji se uvijek navodi sljedećim redoslijedom:

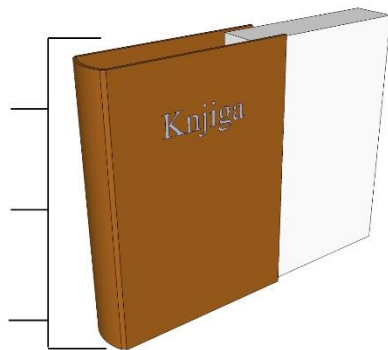
1. Rimski broj
2. Latinično veliko slovo
3. Arapski broj
4. Latinično malo slovo
5. Arapski broj
6. Arapski broj
7. Arapski broj

Tako strukturirana oznaka može se primijeniti na dijelove knjige kao npr. I.A.1.a.1.3.1. koja u hijerarhijskoj strukturi znači Slijepi otisak (Blindtool).

Poslije hijerarhijske oznake slijedi hrvatski termin za određeni dio knjige. Nakon hrvatskog termina u nekim slučajevima slijedi engleski termin u zagradi pisan kurzivom čije se značenje odnosi na opisivani dio knjige i nudi alternativni način pronalaska termina zbog nedostatka istog na hrvatskom jeziku pruža dodatne informacije o danom terminu. Ispod termina nalazi se opis promatranog dijela knjige. Opisi pisani kurzivom odnose se na preuzete definicije pronađene u različitim jedinicama literature koje se bave knjigom, a njihov izvor naveden je u fusnoti.

I. Kućište (*Casing*)

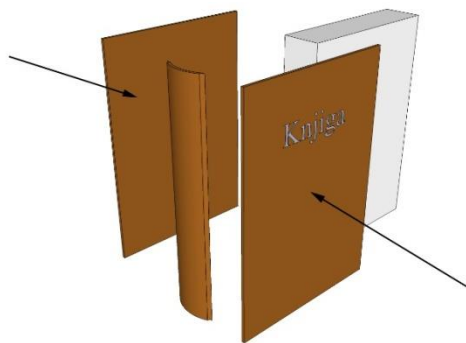
Zaštitni pokrov koji učvršćuje, štiti i ukrašava knjigu. Sastoji se od dvije ploče, tj. prednje (I.A.1.) i stražnje korice kućišta (I.A.2.), međusobno povezanih hrptom kućišta (I.B.) i hrptenim pregibom (I.C.). Obično su prekrivene tkaninom ili nekim drugim zaštitnim materijalom.

I.A. Korice kućišta (*Board*)

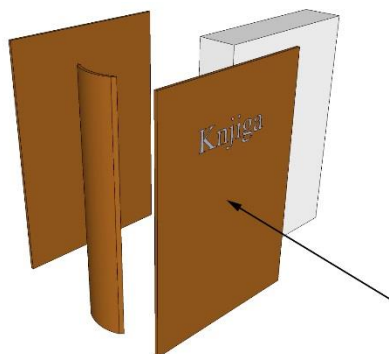
Sastavni dio knjižnog kućišta (I.). Sastoji se od prednje (I.A.1.) i stražnje korice (I.A.2.), međusobno povezanih hrptom (I.B.) i hrptenim pregibom (I.C.), koje obuhvaćaju i štite knjižni blok (II.).²⁶

²⁶ Mesaroš, Franjo. Korice, knjižne. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.A.1. Prednja korica kućišta

Prednja korica kućišta, vidljiva kad je knjiga zatvorena, u većini slučajeva nosi otisnut naslov knjige i ime pisca.

I.A.1.a. Vanjska strana prednje korice kućišta

Odnosi se na vanjski dio prednje korice kućišta. Uobičajeno je to prvo što se vidi kada se knjiga slobodno drži u ruci u položaju namijenjenom čitanju. Nasuprot vanjskoj strani nalazi se unutrašnja strana prednje korice kućišta (I.A.1.b.).

I.A.1.a.1. Vidljivi dio vanjske strane prednje korice

Golim okom vidljivi dio vanjske strane prednje korice gdje se mogu primijetiti presvlaka vidljivog dijela vanjske strane prednje korice kućišta (I.A.1.a.1.1.), kopča (I.A.1.a.1.2.) i dekoracija vanjske strane prednje korice kućišta (I.A.1.a.1.3.).

I.A.1.a.1.1. Presvlaka vidljivog dijela vanjske strane prednje korice (materijal)

Vanjski zaštitni materijal knjige pričvršćen²⁷ za vezane, šivane ili učvršćene listove rukopisa ili tiskane publikacije.²⁸ Presvlaka knjige uobičajeno je izrađena od slijedećih materijala:

I.A.1.a.1.1.1. Koža

I.A.1.a.1.1.2. Papir

I.A.1.a.1.1.3. Karton

I.A.1.a.1.1.4. Tekstil

I.A.1.a.1.1.5. Ostali materijali

I.A.1.a.1.2. Kopča (Clasp)

Kopča izrađena od metala, ukrašene slonovače ili kosti ugrađene na rub vanjske strane prednje korice koja se koristi od 14. do početka 17. stoljeća čija je funkcija držanje listova na okupu te sprječavanje savijanja.²⁹

I.A.1.a.1.3. Dekoracija vanjske strane prednje korice kućišta

Razne vrste dekoracija vanjske strane prednje korice koje mogu biti:

I.A.1.a.1.3.1. Slijepi otisak (Blind tool)³⁰

Postupak koji se primjenjuje na kožu ili tkaninu vanjske strane prednje korice bez dodatka tinte ili metalnih listova i umetaka kako bi se istaknuo dizajn.³¹

²⁷ Ilustrirani primjer stavljanja presvlake može se vidjeti na: Sparks Communications. URL: <http://www.csparks.com/Bookbinding/cover.xhtml> (2013-11-10)

²⁸ Cover. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/searchODLIS.aspx> (2013-08-03)

²⁹ Clasp. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/searchODLIS.aspx> (2013-08-03)

³⁰ Primjer blind tool metode iz 16. st. URL: <http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/bindings/bd1d16.html> (2013-11-10)

³¹ Blind. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_B.aspx#blind (2013-11-5)

I.A.1.a.1.3.2. Otisak u boji

Dekoracija postupkom otiska u boji vanjske strane prednje korice.

I.A.1.a.1.3.3. Pozlata

Nanošenje tankih zlatnih listića koji se koriste za ukrašavanje vanjske strane prednje korice.

I.A.1.a.1.3.4. Inlej³²

*Slika ili dekorativni element različite boje postavljen na naslovnici knjige, obično od kože.*³³

I.A.1.a.1.3.5. Onlej³⁴

*Jedna ili više ploča ili tankih komada kože ili papira, često u više boja, montiranih u reljefu na naslovnici knjige, obično tvore dizajn naslovnice.*³⁵

I.A.1.a.1.3.6. Ručno rađena dekoracija

I.A.1.a.1.3.7. Ostale dekoracije

I.A.1.a.2. Nevidljivi dio vanjske strane prednje korice

Odnosi se na unutrašnji dio vanjske strane prednje korice vidljiv jedino prilikom stvaranja kućišta knjige.

³² Primjer Inlej elementa na naslovnici: Database of bookbinding. URL: <http://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/LargeImage.aspx?RecordId=020-000009656&ImageId=ImageId=44433&Copyright=BL> (2013-11-8)

³³ Inlay. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_I.aspx#inlay (2013-11-10)

³⁴ Primjer Onlej elemenata na naslovnici. University of Glasgow. British Bookbindings: 16th - 19th Century. URL: <http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/bindings/dwd13.html> (2013-11-10)

³⁵ Onlay. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_O.aspx#onlay (2013-11-10)

I.A.1.a.2.1. Ploča prednje korice (*Board*) (materijal)

Ploča koja u knjizi tvrdog uveza učvršćuje stranice. Istovjetna je ploči stražnje korice kućišta (I.A.2.a.2.1.). Navodi se i pod brojem (I.A.1.b.2.2.) Ploča prednje korice kućišta (*Board*) (materijal). Obično se izrađuje od slijedećih materijala:

I.A.1.a.2.1.1. Karton

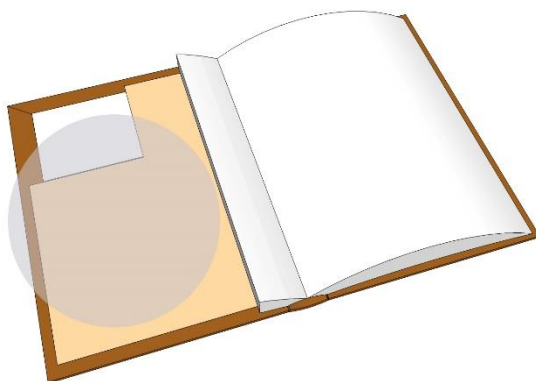
I.A.1.a.2.1.2. Ljepenka

I.A.1.a.2.1.3. Drvo

I.A.1.a.2.1.4. Ostali materijali

I.A.1.b. Unutrašnja strana prednje korice kućišta

Unutrašnja strana koja se vidi kad je knjiga otvorena. Nasuprot je vanjskoj strani prednje korice kućišta (I.A.1.a.), a kad je zatvorena, dodiruje prednju stranu knjižnog bloka (II.A.3.).

I.A.1.b.1. Vidljivi dio unutrašnje strane prednje korice kućišta

Golim okom vidljivi dio unutrašnje strane prednje korice gdje se mogu primijetiti vidljivi dio preklopa (I.A.1.b.1.1.) i učvršćeni podstavni list prednje korice kućišta (I.A.1.b.1.2.)

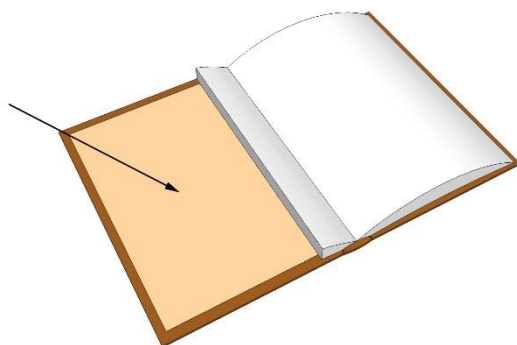
I.A.1.b.1.1. Vidljivi dio preklopa na unutrašnjoj strani prednje korice kućišta (*Square*)

Vidljivi dio presvlake koja se, kad je knjiga otvorena, vidi ispred učvršćenog podstavnog lista prednje korice kućišta (I.A.1.b.1.2.), a kad je zatvorena, vidljivi dio preklopa obrubljuje knjižni blok uz korice.

I.A.1.b.1.2. Učvršćeni podstavni list prednje korice kućišta (*Paste-down*)

*Onaj list podstave koji je nalijepljen na unutrašnju stranu knjižnih korica i spaja ih, u većini slučajeva, s knjižnim blokom.*³⁶

I.A.1.b.2. Nevidljivi dio unutrašnje strane prednje korice kućišta

Odnosi se na nevidljivi dio unutrašnje strane prednje korice kućišta koji se sastoji od nevidljivog dijela preklopa unutrašnje strane prednje korice kućišta (I.A.1.b.2.1.) i ploče prednje korice kućišta (I.A.1.b.2.2.)

I.A.1.b.2.1. Nevidljivi dio preklopa unutrašnje strane prednje korice kućišta.

Dio preklopa koji se ne vidi jer je prekriven učvršćenim podstavnim listom prednje korice kućišta (I.A.1.b.1.2.).

³⁶ Mesaroš, Franjo. List, vanjski podstavni. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.A.1.b.2.2. Ploča prednje korice kućišta (*Board*) (materijal)

Za opis vidjeti Ploča prednje korice kućišta (I.A.1.a.2.1.). Također, izrađuje se od sljedećih materijala:

I.A.1.b.2.2.1. Karton

I.A.1.b.2.2.2. Ljepenka

I.A.1.b.2.2.3. Drvo

I.A.1.b.2.2.4. Ostali materijali

I.A.1.c. Rubovi prednje korice kućišta

Rubovi prednje korice kućišta koji obuhvaćaju glavu prednje korice kućišta (I.A.1.c.1.), podnožje prednje korice kućišta (I.A.1.c.2.), prednji rub prednje korice kućišta (I.A.1.c.3.) i stražnji rub prednje korice kućišta (I.A.1.c.4.). Spajanjem njihovih krajeva nastaju uglovi koji se vide na navedenoj ilustraciji:

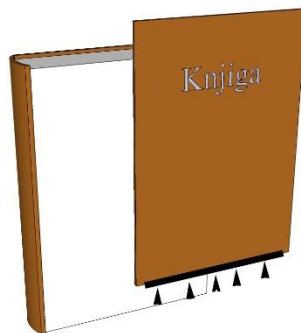
I.A.1.c.1. Glava prednje korice kućišta (*Head*)

Gornji rub prednje korice kućišta. Na svojem prednjem i stražnjem kraju zajedno s gornjim krajevima prednjeg ruba prednje korice kućišta (I.A.1.c.3.) i stražnjeg ruba prednje korice kućišta (I.A.1.c.4.) tvori uglove.

I.A.1.c.2. Podnožje prednje korice kućišta (*Tail*)

Donji rub prednje korice kućišta. Na svojem prednjem i stražnjem kraju zajedno s donjim krajevima prednjeg ruba prednje korice kućišta (I.A.1.c.3.) i stražnjeg ruba prednje korice kućišta (I.A.1.c.4.) tvori uglove.

I.A.1.c.3. Prednji rub prednje korice kućišta (*Slobodni rub*)

Prednji rub prednje korice kućišta koji se nalazi nasuprot stražnjem rubu prednje korice kućišta (I.A.1.c.4.) i uobičajeno je onaj koji se lista kada se knjiga otvara. Zajedno s prednjim krajevima glave prednje korice kućišta (I.A.1.c.1.) i podnožja prednje korice kućišta (I.A.1.c.2.) tvore uglove.

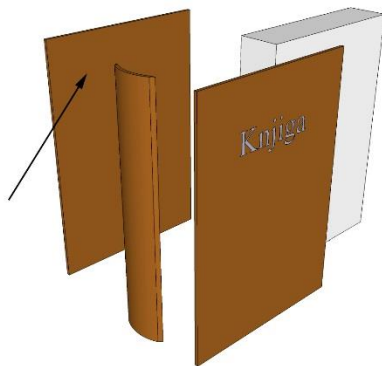
I.A.1.c.4. Stražnji rub prednje korice kućišta (*Vezani rub*)

Stražnji rub prednje korice kućišta koji je spojen (vezan) za prednji hrpteni pregib (I.C.1.). Zajedno sa stražnjim krajevima glave prednje korice kućišta (I.A.1.c.1.) i podnožja prednje korice kućišta (I.A.1.c.2.) tvore uglove.

I.A.2. Stražnja korica kućišta

Stražnja korica kućišta, vidljiva kad je knjiga okrenuta na suprotnu stranu od prednje korice, u većini slučajeva nosi kratki opis djela, ISBN broj ili sliku autora.

I.A.2.a. Vanjska strana stražnje korice kućišta

Odnosi se na vanjski dio stražnje korice kućišta. Nasuprot vanjskoj strani nalazi se unutrašnja strana stražnje korice kućišta (I.A.2.b.).

I.A.2.a.1. Vidljivi dio vanjske strane stražnje korice kućišta

Golim okom vidljivi dio vanjske strane stražnje korice gdje se može primijetiti presvlaka vidljivog dijela vanjske strane stražnje korice kućišta (I.A.2.a.1.1.)

I.A.2.a.1.1. Presvlaka vidljivog dijela vanjske strane stražnje korice kućišta (materijal)

Za detaljan opis vidi Presvlaka vidljivog dijela vanjske strane prednje korice kućišta (I.A.1.a.1.1.). Može biti izrađena od sljedećih materijala:

I.A.2.a.1.1.1. Koža

I.A.2.a.1.1.2. Papir

I.A.2.a.1.1.3. Karton

I.A.2.a.1.1.4. Tekstil

I.A.2.a.1.1.5. Ostali materijali

I.A.2.a.2. Nevidljivi dio vanjske strane stražnje korice kućišta

Odnosi se na unutrašnji dio vanjske strane stražnje korice vidljiv jedino prilikom stvaranja kućišta knjige.

I.A.2.a.2.1. Ploča stražnje korice kućišta (*Board*)

Ploča koja u knjizi tvrdog uveza učvršćuje stranice. Istovjetna je ploči prednje korice kućišta (I.A.1.a.2.1.). Može biti izrađena od sljedećih materijala:

I.A.2.a.2.1.1. Karton

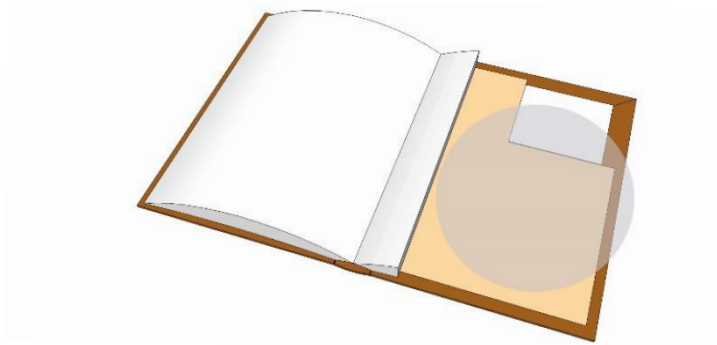
I.A.2.a.2.1.2. Ljepenka

I.A.2.a.2.1.3. Drvo

I.A.2.a.2.1.4. Ostali materijali

I.A.2.b. Unutrašnja strana stražnje korice kućišta

Unutrašnja strana stražnje korice kućišta koja se vidi kad je knjiga otvorena. Nasuprot je vanjskoj strani stražnje korice kućišta (I.A.2.a.), a kad je zatvorena, dodiruje stražnju stranu knjižnog bloka (II.A.4.).

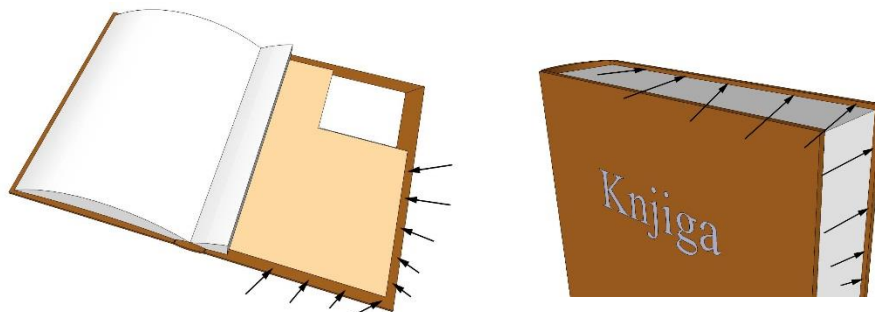

I.A.2.b.1. Vidljivi dio unutrašnje strane stražnje korice kućišta

Golim okom vidljivi dio unutrašnje strane stražnje korice gdje se mogu primijetiti vidljivi dio preklopa na unutrašnjoj strani stražnje korice kućišta (I.A.2.b.1.1.) i učvršćeni podstavni list stražnje korice kućišta (I.A.2.b.1.2.).

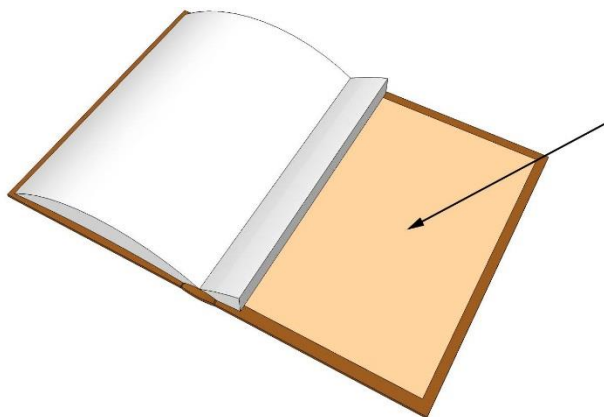
I.A.2.b.1.1. Vidljivi dio preklopa na unutrašnjoj strani stražnje korice kućišta (*Square*)

Vidljivi dio presvlake koja se, kad je knjiga otvorena, vidi ispred učvršćenog podstavnog lista stražnje korice kućišta (I.A.2.b.1.2.), a kad je zatvorena, vidljivi dio preklopa obrubljuje knjižni blok uz korice.

I.A.2.b.1.2. Učvršćeni podstavni list stražnje korice kućišta (*Paste-down*)

Onaj list podstave koji je nalijepljen na unutrašnje strane knjižnih korica i spaja ih, u većini slučajeva, s knjižnim blokom.³⁷

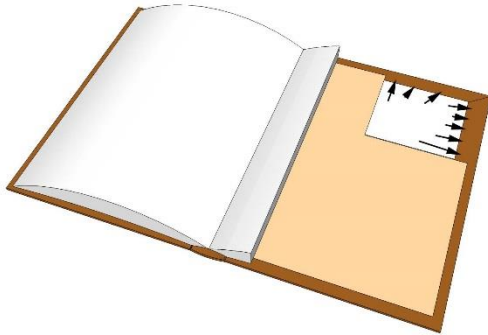
I.A.2.b.2. Nevidljivi dio unutrašnje strane stražnje korice kućišta

Odnosi se na unutrašnji dio stražnje korice koji se sastoji od nevidljivog dijela preklopa unutrašnje strane stražnje korice kućišta (I.A.2.b.2.1.) i ploče stražnje korice kućišta (I.A.2.b.2.2.).

³⁷ Mesaroš, Franjo. List, vanjski podstavni. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.A.2.b.2.1. Nevidljivi dio preklopa unutrašnje strane stražnje korice kućišta

Nevidljivi dio preklopa unutrašnje strane stražnje korice kućišta koji se ne vidi jer je prekriven učvršćenim podstavnim listom stražnje korice kućišta (I.A.2.b.1.2.).

I.A.2.b.2.2. Ploča stražnje korice kućišta (*Board*) (materijal)

Ploča koja u knjizi tvrdog uveza učvršćuje stranice. Istovjetna je ploči prednje korice kućišta (I.A.1.a.2.1.). Može biti izrađena od sljedećih materijala:

I.A.1.a.1.1.1. Karton

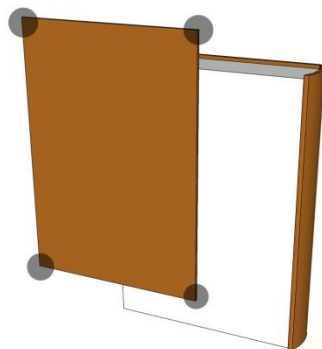
I.A.1.a.1.1.2. Ljepenka

I.A.1.a.1.1.3. Drvo

I.A.1.a.1.1.4. Ostali materijali

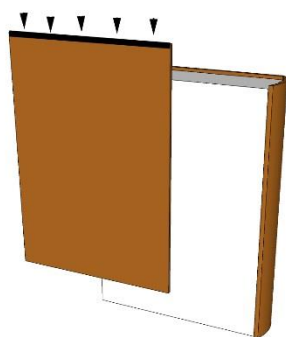
I.A.2.c. Rubovi stražnje korice kućišta

Rubovi stražnje korice kućišta koji obuhvaćaju glavu stražnje korice kućišta (I.A.2.c.1.), podnožje stražnje korice kućišta (I.A.2.c.2.) prednji rub stražnje korice kućišta (I.A.2.c.3.) i stražnji rub stražnje korice kućišta (I.A.2.c.4.). Spajanjem njihovih krajeva nastaju uglovi koji se vide na sljedećoj ilustraciji:

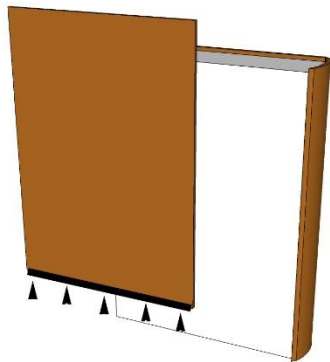
I.A.2.c.1. Glava stražnje korice kućišta (*Head*)

Gornji rub stražnje korice kućišta. Na svojem prednjem i stražnjem kraju zajedno s gornjim krajevima prednjeg ruba stražnje korice kućišta (I.A.2.c.3.) i stražnjeg ruba stražnje korice kućišta (I.A.2.c.4.) tvori uglove.

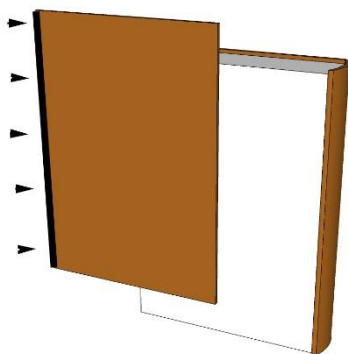
I.A.2.c.2. Podnožje stražnje korice kućišta (*Tail*)

Donji rub stražnje korice kućišta. Na svojem prednjem i stražnjem kraju zajedno s donjim krajevima prednjeg ruba stražnje korice kućišta (I.A.2.c.3.) i stražnjeg ruba stražnje korice kućišta (I.A.2.c.4.) tvore uglove.

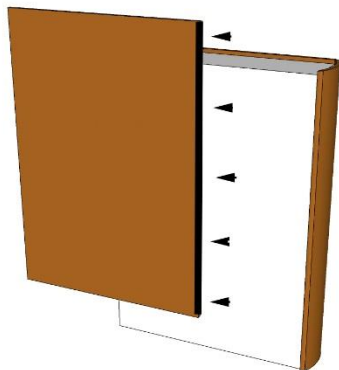
I.A.2.c.3. Prednji rub stražnje korice

Prednji rub stražnje korice kućišta koji se nalazi nasuprot stražnjem rubu stražnje korice kućišta (I.A.2.c.4.). Zajedno s prednjim krajevima glave stražnje korice kućišta (I.A.2.c.1.) i podnožja stražnje korice kućišta (I.A.2.c.2.) tvore uglove.

I.A.2.c.4. Stražnji rub stražnje korice kućišta

Stražnji rub stražnje korice kućišta koji je spojen (vezan) za stražnji hrpteni pregib (I.C.2.). Zajedno sa stražnjim krajevima glave stražnje korice kućišta (I.A.2.c.1.) i podnožja stražnje korice kućišta (I.A.2.c.2.) tvori uglove.

I.B. Hrbat kućišta

*Srednji dio korica, tj. onaj dio koji spaja prednju i stražnju koricu knjige; nalijepljen na hrbat knjižnog bloka spaja knjižni blok s koricama.*³⁸ Povezan je s prednjim (I.C.1.) i stražnjim (I.C.2.) hrptenim pregibom.

I.B.1. Vanjska strana hrpta (vidljiva strana)

Vanjska strana hrpta koja se jasno vidi kad je knjiga uložena u policu. Uobičajeno sadrži naslov djela i ime autora. Nalazi se nasuprot unutrašnjoj strani hrpta (I.B.2.)

I.B.1.a. Presvlaka hrpta (materijal)

Presvlaka hrpta koja može biti istovjetna, ali ne nužno materijalu korica.³⁹ Može biti izrađena od sljedećih materijala:

³⁸ Mesaroš, Franjo. Hrbat. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.B.1.a.1. Koža

I.B.1.a.2. Papir

I.B.1.a.3. Karton

I.B.1.a.4. Tekstil

I.B.1.a.5. Ostali materijali presvlake

I.B.1.b. Izbočena vezica

Uski, lagano izdignut greben vidljiv u intervalima uzduž knjižnog hrpta. Nastaje zbog izbočenosti šivanih potpornja na hrptu knjižnog bloka.⁴⁰ Kod nekih knjiga ima samo dekorativnu svrhu, kao kod knjiga koje nisu šivane, već lijepljene.

I.B.1.c. Hrpteno polje

Površina između dviju izbočenih vezica na hrptu uvezane knjige.⁴¹

³⁹ Različiti materijali korišteni u izradi hrpta vidjeti: Database of bookbinding: URL: <http://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/LargeImage.aspx?RecordId=020-000000560&ImageId=ImageId=39885&Copyright=BL> (2013-11-14)

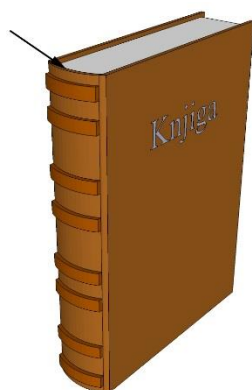
⁴⁰ Raised bands. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_R.aspx#raisedbands (2013-11-14)

⁴¹ Mesaroš, Franjo. Hrpteno polje. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.B.1.d. Zaglavna kapa vanjske strane hrpta (*Headcap*)

Očvrsnuti rub na gornjem kraju hrpta, stvoren umetanjem komada čvrste trake ispod podstave.⁴²

I.B.1.e. Podnožna kapa vanjske strane hrpta (*Tailcap*)

Očvrsnuti rub na donjem kraju hrpta, stvoren umetanjem komada čvrste trake ispod podstave.

⁴² Headcap. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_h.aspx#headcap (2013-08-03)

I.B.1.f. Bočni rubovi vanjske strane hrpta

Prednji (I.B.1.f.1.) i stražnji (I.B.1.f.2.) rub hrpta koji se spajaju s prednjim (I.C.1.) i stražnjim (I.C.2.) hrptenim pregibom.

I.B.1.f.1. Prednji rub vanjske strane hrpta

Prednji rub hrpta koji se spaja s prednjim hrptenim pregibom (I.C.1.).

I.B.1.f.2. Stražnji rub vanjske strane hrpta

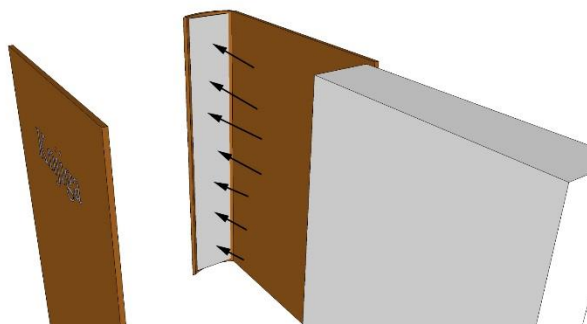
Stražnji rub hrpta koji se spaja sa stražnjim hrptenim pregibom (I.C.2.).

I.B.2. Unutrašnja strana hrpta (nevidljiva strana)

Unutrašnja strana hrpta koja se ne vidi, osim pri izradi knjige. Uobičajeno sadrži hrpteno učvršćenje (I.B.2.a.), zaglavnu (I.B.2.b.1.) i podnožnu kapu (I.B.2.c.1.) te vrpce (I.B.2.b.2. i I.B.2.c.2.), nalazi se nasuprot vanjskoj strani hrpta (I.B.1.)

I.B.2.a. Hrpteno učvršćenje (*Case Liner*)

Uobičajeno kartonska traka zalijepljena na unutrašnjoj strani hrpta kako bi ojačala hrbat.

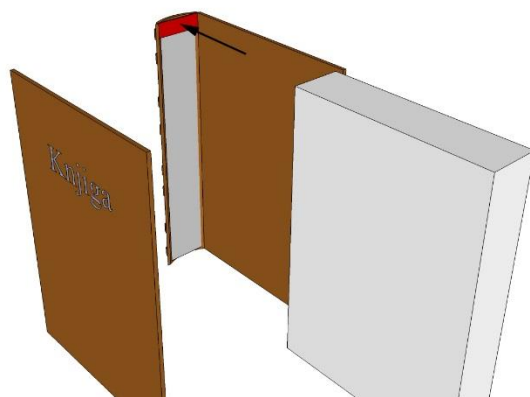

I.B.2.b. Zaglavna kapa unutrašnje strane hrpta (*Headcap*)

Istovjetna je zaglavnoj kapi vanjske strane hrpta (I.B.1.d.)

I.B.2.b.1. Zaglavna vrpca (*Headband*)

Obojena svilena ili pamučna vrpca, koja se lijepi na gornji i donji dio hrpta na knjižnom bloku. Služi kao ukras i u prvom redu ima svrhu da pokrije šupljinu između hrptenog dijela knjižnog bloka i korica.⁴³

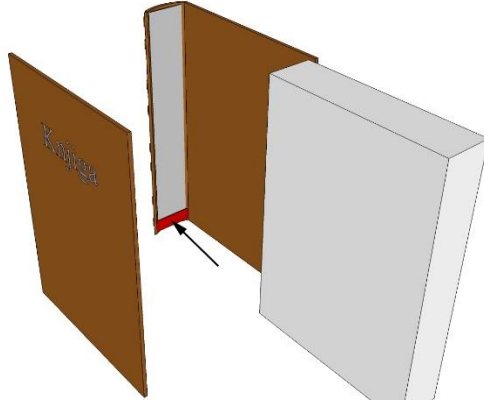
I.B.2.c. Podnožna kapa unutrašnje strane hrpta (*Tailcap*)

Istovjetna je podnožnoj kapi vanjske strane hrpta (I.B.1.e.)

⁴³Mesaroš, Franjo. Zaglavna vrpca. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

I.B.2.c.1. Podnožna vrpca (*Tailband*)

Iste namjene kao i zaglavna vrpca (I.B.2.b.1.), samo što je smještena na donjoj strani hrpta.

I.B.2.d. Bočni rubovi hrpta unutrašnje strane hrpta

Odnosi se na prednji (I.B.2.c.1.) i stražnji (I.B.2.c.2.) rub hrpta koji dodiruju prednji (I.C.1.) i stražnji (I.C.2.) hrpteni pregib.

I.B.2.d.1. Prednji rub hrpta

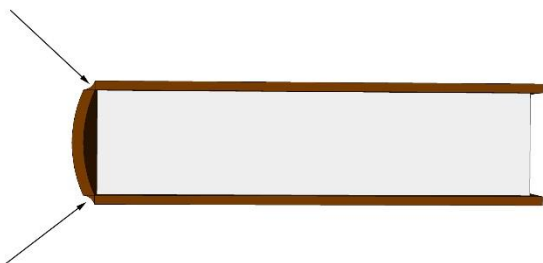
Dodiruje prednji hrpteni pregib (I.C.1.)

I.B.2.d.2. Stražnji rub hrpta

Dodiruje stražnji hrpteni pregib (I.C.2.)

I.C. Hrpteni pregib (*Joint*)

Pregib ili žlijeb koji spaja korice i hrbat te kućište i knjižni blok i omogućava potpuno otvaranje knjige. Postoje razne vrste pregiba, poput ljevkastog, poprečnog, unakrsnog, usporednog, uzdužnog i dr.

I.C.1. Prednji hrpteni pregib

Prednji hrpteni pregib koji spaja prednju koricu kućišta (I.A.1.) i hrbat kućišta (I.B.).

I.C.1.a. Vanjska (vidljiva) strana prednjeg hrptenog pregiba

Vidljiva vanjska strana hrptenog pregiba.

I.C.1.a.1. Gornji kraj vanjske strane prednjeg hrptenog pregiba

Gornji kraj prednjeg hrptenog pregiba.

I.C.1.a.2. Donji kraj vanjske strane prednjeg hrptenog pregiba

Donji kraj prednjeg hrptenog pregiba.

I.C.1.b. Unutarnja (nevidljiva) strana prednjeg hrptenog pregiba

Unutrašnja strana hrptenog pregiba. Suprotna je vanjskoj strani hrptenog pregiba (I.C.1.a.).

I.C.1.b.1. Gornji kraj unutarnje strane prednjeg hrptenog pregiba

Gornji kraj prednjeg hrptenog pregiba.

I.C.1.b.2. Donji kraj unutarnje strane prednjeg hrptenog pregiba

Donji kraj prednjeg hrptenog pregiba.

I.C.1.c. Presvlaka prednjeg hrptenog pregiba (materijal)

Presvlaka prednjeg hrptenog pregiba koja može biti istovjetna, ali ne nužno materijalu korica ili hrpta. Uobičajeno se izrađuje od sljedećih materijala:

I.C.1.c.1. Koža

I.C.1.c.2. Papir

I.C.1.c.3. Karton

I.C.1.c.4. Tekstil

I.C.1.c.5. Ostali materijali presvlake.

I.C.2. Stražnji hrpteni pregib

Stražnji hrpteni pregib koji spaja stražnju koricu kućišta (I.A.2.) i hrbat kućišta (I.B.).

I.C.2.a. Vanjska (vidljiva) strana stražnjeg hrptenog pregiba

Vidljiva vanjska strana hrptenog pregiba.

I.C.2.a.1. Gornji kraj vanjske strane stražnjeg hrptenog pregiba

Gornji kraj stražnjeg hrptenog pregiba.

I.C.2.a.2. Donji kraj vanjske strane stražnjeg hrptenog pregiba

Donji kraj stražnjeg hrptenog pregiba.

I.C.2.b. Unutarnja (nevidljiva) strana stražnjeg hrptenog pregiba

Unutrašnja strana hrptenog pregiba. Suprotna je vanjskoj strani hrptenog pregiba (I.C.2.a.).

I.C.2.b.1. Gornji kraj unutarnje strane stražnjeg hrptenog pregiba

Gornji kraj stražnjeg hrptenog pregiba.

I.C.2.b.2. Donji kraj unutarnje strane stražnjeg hrptenog pregiba

Donji kraj stražnjeg hrptenog pregiba.

I.C.2.c. Presvlaka stražnjeg hrptenog pregiba (materijal)

Presvlaka stražnjeg hrptenog pregiba koja može biti istovjetna, ali ne nužno materijalu korica ili hrpta. Uobičajeno se izrađuje od sljedećih materijala:

I.C.2.c.1. Koža

I.C.2.c.2. Papir

I.C.2.c.3. Karton

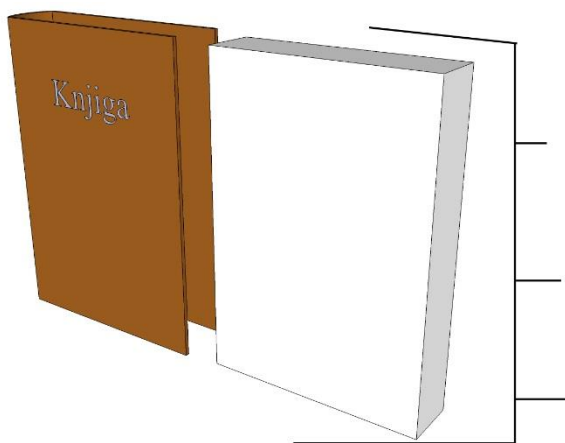
I.C.2.c.4. Tekstil

I.C.2.c.5. Ostali materijali presvlake

II. Knjižni blok

*Trup knjige, sastavljen od knjižnih slogova, nastaje sabiranjem araka i šivanjem.*⁴⁴

Predstavlja tijelo koje sadrži pisani materijal knjige.

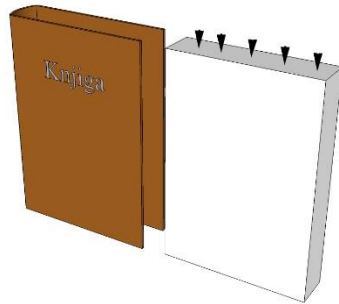
II.A. Vanjsko područje knjižnog bloka

Vanjsko područje knjižnog bloka koje se promatra kada je knjiga zatvorena, tj. kad je knjižni blok zatvoren i tvori cjelinu sastavljenu od listova.

⁴⁴Mesaroš, Franjo. Blok, knjižni. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

II.A.1. Gornja strana knjižnog bloka (*Top edge*)

Gornja ploha knjižnog bloka. U nekim slučajevima može biti pozlaćena ili obojena.

II.A.1.a. Prednji rub gornje strane knjižnog bloka

Prednji rub istovjetan gornjem rubu prednje strane knjižnog bloka (II.A.3.a.).

II.A.1.b. Stražnji rub gornje strane knjižnog bloka

Stražnji rub istovjetan gornjem rubu stražnje strane knjižnog bloka (II.A.4.a.).

II.A.1.c. Slobodni rub gornje strane knjižnog bloka

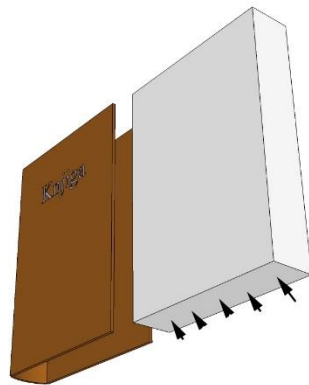
Slobodni rub istovjetan gornjem rubu slobodne strane knjižnog bloka (II.A.5.a.).

II.A.1.d. Vezani rub gornje strane knjižnog bloka

Vezani rub istovjetan gornjem rubu vezane strane knjižnog bloka (II.A.6.a.). Sadrži početak ili kraj organdina (II.A.6.e.) i učvršćenja stražnjeg dijela knjižnog bloka (II.A.6.f.), kao i zaglavnu kapu unutrašnje strane hrpta (I.B.2.b.) te zaglavnu vrpцу (I.B.2.b.1.).

II.A.2. Donja strana knjižnog bloka (*Bottom edge*)

Donja ploha knjižnog bloka. U nekim slučajevima može biti pozlaćena ili obojena.

II.A.2.a. Prednji rub donje strane knjižnog bloka

Prednji rub istovjetan donjem rubu prednje strane knjižnog bloka (II.A.3.b.).

II.A.2.b. Stražnji rub donje strane knjižnog bloka

Stražnji rub istovjetan donjem rubu stražnje strane knjižnog bloka (II.A.4.b.).

II.A.2.c. Slobodni rub donje strane knjižnog bloka

Slobodni rub istovjetan donjem rubu slobodne strane knjižnog bloka (II.A.5.b.).

II.A.2.d. Vezani rub donje strane knjižnog bloka

Vezani rub istovjetan donjem rubu vezane strane knjižnog bloka (II.A.6.b.). Sadrži početak ili kraj organdina (II.A.6.e.) i učvršćenja stražnjeg dijela knjižnog bloka (II.A.6.f.), kao i zaglavnu kapu unutrašnje strane hrpta (I.B.2.b.) te zaglavnu vrpцу (I.B.2.b.1.).

II.A.3. Prednja strana knjižnog bloka

Prednja strana knjižnog bloka. Ne vidi se kada je knjiga zatvorena jer je prekrivena prednjom koricom kućišta (I.A.1.). Uobičajeno sadrži slobodni list prednje strane knjižnog bloka (II.A.3.e.).

II.A.3.a. Gornji rub prednje strane knjižnog bloka

Gornji rub koji je istovjetan prednjem rubu gornje strane knjižnog bloka (II.A.1.a.).

II.A.3.b. Donji rub prednje strane knjižnog bloka

Donji rub koji je istovjetan prednjem rubu donje strane knjižnog bloka (II.A.2.a.).

II.A.3.c. Slobodni rub prednje strane knjižnog bloka

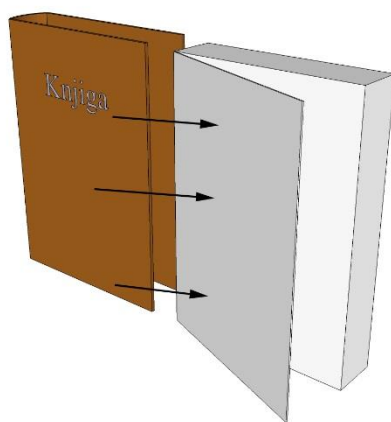
Slobodni, nevezani, rub koji je istovjetan prednjem rubu slobodne strane knjižnog bloka (II.A.5.c.).

II.A.3.d. Vezani rub prednje strane knjižnog bloka

Vezani rub koji je istovjetan prednjem rubu vezane strane knjižnog bloka (II.A.6.c.).

II.A.3.e. Slobodni list prednje strane knjižnog bloka (*Flyleaf*)

Slobodni list, uobičajeno prazan prvi list koji se vidi kad se knjiga otvori. Inače ne mora postojati, osim ako zajedno s učvršćenim podstavnim listom prednje korice kućišta (I.A.1.b.1.2.) ne tvori pokrovni list.

II.A.4. Stražnja strana knjižnog bloka

Stražnja strana knjižnog bloka. Ne vidi se kada je knjiga zatvorena jer je prekrivena stražnjom koricom kućišta (I.A.2.). Uobičajeno sadrži slobodni list stražnje strane knjižnog bloka (II.A.4.e.).

II.A.4.a. Gornji rub stražnje strane knjižnog bloka

Gornji rub koji je istovjetan stražnjem rubu gornje strane knjižnog bloka (II.A.1.b.).

II.A.4.b. Donji rub stražnje strane knjižnog bloka

Donji rub koji je istovjetan stražnjem rubu donje strane knjižnog bloka (II.A.2.b.).

II.A.4.c. Slobodni rub stražnje strane knjižnog bloka

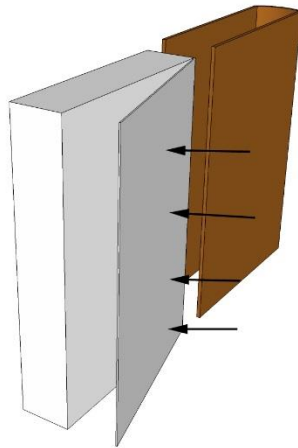
Slobodni rub koji je istovjetan stražnjem rubu slobodne strane knjižnog bloka (II.A.5.d.).

II.A.4.d. Vezani rub stražnje strane knjižnog bloka

Vezani rub koji je istovjetan stražnjem rubu vezane strane knjižnog bloka (II.A.6.d.).

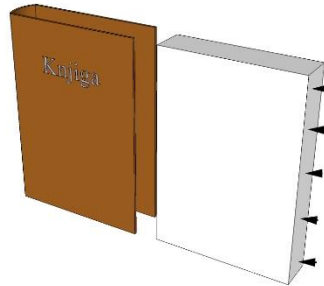
II.A.4.e. Slobodni list stražnje strane knjižnog bloka (*Flyleaf*)

Slobodni list, uobičajeno prazan posljednji list. Inače ne mora postojati, i osim ako zajedno s učvršćenim podstavnim listom stražnje korice kućišta (I.A.2.b.1.2.) ne tvori pokrovni list.

II.A.5. Slobodna strana knjižnog bloka (*Fore-edge*)

Slobodna strana knjižnog bloka, ona koja se lista. Stoji nasuprot vezanoj strani knjižnog bloka (II.A.6.).

II.A.5.a. Gornji rub slobodne strane knjižnog bloka

Gornji rub istovjetan slobodnom rubu gornje strane knjižnog bloka (II.A.1.c.).

II.A.5.b. Donji rub slobodne strane knjižnog bloka

Donji rub istovjetan slobodnom rubu donje strane knjižnog bloka (II.A.2.c.).

II.A.5.c. Prednji rub slobodne strane knjižnog bloka

Prednji rub istovjetan slobodnom rubu prednje strane knjižnog bloka (II.A.3.c.).

II.A.5.d. Stražnji rub slobodne strane knjižnog bloka

Stražnji rub istovjetan slobodnom rubu stražnje strane knjižnog bloka (II.A.4.c.).

II.A.6. Vezana strana (Hrbat) knjižnog bloka (*Binding edge*)

*Rub knjižnog bloka na kojemu su pričvršćeni listovi.*⁴⁵ Vezana, učvršćena, strana knjižnog bloka. Uobičajeno kod tvrdog uveza sadrži organdin (II.A.6.e.). i učvršćenje stražnjeg dijela knjižnog bloka (II.A.6.f.). Stoji nasuprot slobodnoj strani knjižnog bloka (II.A.5.).

⁴⁵ Binding edge. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013.

URL:http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_b.aspx#bindingedge (2013-11-15)

II.A.6.a. Gornji rub vezane strane knjižnog bloka

Gornji rub istovjetan vezanom rubu gornje strane knjižnog bloka (II.A.1.d.).

II.A.6.b. Donji rub vezane strane knjižnog bloka

Donji rub istovjetan vezanom rubu donje strane knjižnog bloka (II.A.2.d.).

II.A.6.c. Prednji rub vezane strane knjižnog bloka

Prednji rub istovjetan vezanom rubu prednje strane knjižnog bloka (II.A.3.d.).

II.A.6.d. Stražnji rub vezane strane knjižnog bloka

Stražnji rub istovjetan vezanom rubu stražnje strane knjižnog bloka (II.A.4.d.).

II.A.6.e. Organdin (Mull)

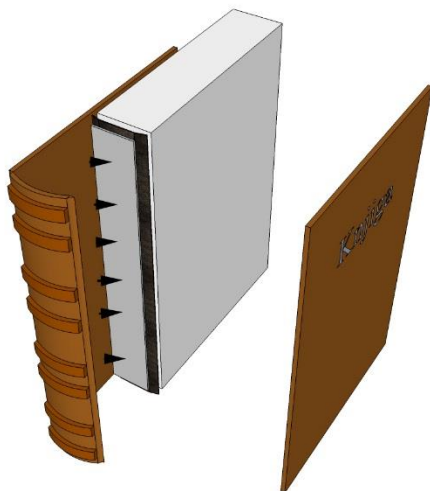
Rijetko tkana pamučna tkanina, upotrebljava se kao hrpteni materijal za šivanje ili za obljepljivanje hrpta na sašivenim knjižnim blokovima.⁴⁶

⁴⁶Mesaroš, Franjo. Organdin. // Grafička enciklopedija. Zagreb : Tehnička knjiga, 1971.

II.A.6.f. Učvršćenje stražnjeg dijela knjižnog bloka (Liner)

Uobičajeno kartonska traka zalijepljena na hrptu knjižnog bloka kako bi ojačala sloj tanke tkanine, organdina, koja učvršćuje knjižni blok.⁴⁷

II.B. Unutarnje područje knjižnog bloka

Sastoji se od neodređenog broja stranica od kojih se svaka može prostorno podijeliti s obzirom na prostorne koordinate omeđene gornjim, donjim, vezanim i slobodnim rubom.

⁴⁷ Liner. // ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_l.aspx#liner (2013-11-15)

7. Zaključak

U današnje vrijeme knjiga prolazi kroz jedno turbulentno razdoblje svoje funkcionalnosti, oblika i primjene. Koncept knjige, koji se od vremena Gutenberga vrlo malo mijenjao, pred velikim je izazovom suvremene tehnologije, čije mogućnosti nude nove oblike i nove poglede na pisanu riječ. Za razliku od prošlosti, kad je knjiga bila vrlo rijetka i skupocjena, u današnjem, modernom svijetu, postala je vrlo jeftina i uobičajena pojava. Da bi se razumjela kao takva, potrebno je shvatiti kontekst njezina nastanka, koji se provlači kroz razdoblje od nekoliko tisuća godina kroz koje se, uz stalna prepravljanja, izume, društvene i gospodarske utjecaje, knjigu dovelo do oblika po kojem je danas poznata – kodeks. Oblik je to koji se prirodno nametnuo kao vrlo funkcionalan i praktičan. Izumom tiskarskog stroja dolazi do revolucije u proizvodnji i distribuciji knjige te ona postaje jeftinija i pristupačnija, ali i dalje zadržava oblik kodeksa koji se čvrsto drži i odolijeva tadašnjim tehnološkim i društvenim promjenama. Nove tehnologije pomiču granice definicije knjige te ona više ne predstavlja samo medij koji sadrži informacije i namijenjen je čitanju već njezina forma, nositelj i funkcionalnost postaju vrlo nestabilni i lagani za prilagođavanje bilo kojoj svrsi i želji čitatelja. Tako se može primijetiti da oblik knjige varira od onih krajnje nefunkcionalnih, kao što su knjige velikih formata, do umjetničkih prezentacija ili knjiga u obliku igračke za djecu. Važno je shvatiti da definiranje knjige postaje sve teži zadatak bilo kojoj znanosti jer se gube jasne razlike tradicionalne definicije knjige i ulazi se u područje subjektivnog određivanja čime se knjiga nikada neće u potpunosti moći jednoznačno definirati, a njezina definicija biti prihvatljiva svima. Dakako, to ne znači da takav zadatak treba napustiti, već je, naprotiv, potrebno pokušati i upustiti se u izazov te pronaći zadovoljavajuće rješenje. Koncept koji se nalazi u ovom radu promatra knjigu kroz njezine nužne i proizvoljne elemente pokušavajući definirati iste te sukladno tome odrediti odnose dio-cjelina s ciljem definiranja i preciziranja događaja vezanih uz knjigu tj. Oštećenja, u svrhu zaštite materijala tradicionalne pisane baštine. Navedeni koncept prvenstveno se može primijeniti ondje gdje je potrebno precizno odrediti dijelove knjige s ciljem određivanja štete nastale nepravilnim rukovanjem ili bilo kojim drugim fizikalnim i kemijskim

utjecajima. Koncept je fleksibilan i proširiv te iako je zamišljen kao pomoć onima koji se prvenstveno bave zaštitom materijala tradicionalne pisane baštine, svoju primjenu može naći i u drugim znanostima čiji je interes proučavanje knjige i njezinih elemenata.

8. Literatura

1. About taxonomies & controlled vocabularies.// Taxonomies & controlled vocabularies special interest group. Wheat Ridge: American Society for Indexing, 2007. URL: <http://www.taxonomies-sig.org/about.htm> (2013-06-23)
2. Guidelines for the construction, format, and management of monolingual controlled vocabularies// ANSI/NISO Z39.19-2005. Bethesda: National information standard organization, 2005.
3. Hedden, Heather. Controlled vocabularies, thesauri, and taxonomies. // The Indexer 26, 1 (2008.)
4. Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.noviliber.hr/index.php?show=search_by_id&id=elxuURk%3D&keyword=knjiga (2013-08-01)
5. Kolbas, Irena. Tezaurus etnologije i kulturne antropologije. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=58278 (2013-06-23)
6. Mesaroš, Franjo. Grafička enciklopedija. Zagreb: Tehnička knjiga, 1971.
7. Ministarstvo financija. Porezna uprava. URL: http://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Lists/mislenje33/Display.aspx?id=17765 (2013-08-03)
8. Nikolić-Hoyt, Anja. Izrada tezaurusa hrvatskoga jezika. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24773 (2013-06-23)
9. ODLIS. Online Dictionary for Library and Information Science, 2013. URL: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/searchODLIS.aspx> (2013-08-03)
10. Proleksis enciklopedija, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/31597/> (2013-08-01)
11. Roberts, Matt; Etherington, Don. Bookbinding and the Conservation of Books. A Dictionary of Descriptive Terminology URL: <http://cool.conservation-us.org/don/dt/dt0406.html> (2013-08-01)

12. Scroll and Codex. URL:
http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/scroll/scrollcodex.html (2013-09-30)
13. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska, 2006.
14. Zakošek, Boris. Tezaurusi u arhivskoj djelatnosti. URL: <http://hrcak.srce.hr/11133> (2013-06-23)

Poveznice na primjere

1. Blind tool metoda iz 16. st. URL:
<http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/bindings/bd1d16.html> (2013-11-10)
2. Enciklopedija. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/5/artistic-books.jpg> (2013-10-16)
3. Inlej-elementi na naslovnici: Database of bookbinding. URL:
<http://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/LargeImage.aspx?RecordId=020-000009656&ImageId=ImageId=44433&Copyright=BL> (2013-11-8)
4. Kuća. URL: http://farm4.static.flickr.com/3226/3037865943_36207ae6ab.jpg (2013-10-16)
5. Leptir. URL: <http://www.pinterest.com/pin/33143747231146877/> (2013-10-16)
6. Najveća knjiga na svijetu. URL:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/11/%22Largest_book_in_the_world%22,_A-Y-P,_1909.jpg (2013-10-16) ili URL: <http://www.funny-potato.com/images/wedding/book/biggest-book.jpg> (2013-10-16)
7. Onlej-elementi na naslovnici. University of Glasglow. British Bookbindings: 16th - 19th Century. URL: <http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/bindings/dwd13.html> (2013-11-10)
8. Pištolj. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/10/artistic-books.jpg> (2013-10-16)

9. Plastična ambalaža. URL: <http://media-cache-ak0.pinimg.com/736x/07/8c/8e/078c8ea62c4676464641199c66058fe2.jpg> (2013-10-16)
10. Playskool Learnimals Magic Motion Book Toy. URL: http://www.hasbro.com/common/productimages/en_US/c6bb409b50569047f530fc26ae4f9953/EC7843B650569047F5A25FD615106522.jpg (2013-10-16)
11. Različiti materijali korišteni u izradi hrpta vidjeti: Database of bookbinding: URL: <http://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/LargeImage.aspx?RecordId=020-000000560&ImageId=ImageId=39885&Copyright=BL> (2013-11-14)
12. Reciklirani materijali. URL: <http://media-cache-ec0.pinimg.com/736x/68/93/49/689349dd9fe682962ebe7b5733b416e0.jpg> (2013-10-16)
13. Sparks Communications. URL: <http://www.csparks.com/Bookbinding/cover.xhtml> (2013-11-10)
14. Srce. URL: http://25.media.tumblr.com/tumblr_lw1qh7bgib1qegasto1_1280.jpg (2013-10-16)
15. Škorpion. URL: <http://trickfist.com/trickfist/image/0/artistic-books.jpg> (2013-10-16)
16. Vinilne ploče. URL: <http://media-cache-ec0.pinimg.com/736x/2e/31/2d/2e312d4d5f3cbcaaa3f102c379aa06b3.jpg> (2013-10-16)

9. Prilog

Pregledna hijerarhijska struktura konceptualnog okvira

I. Kućište (<i>Casing</i>)						
	I.A. Korice kućišta (<i>Board</i>)					
		I.A.1.				

		Prednja korica kućišta				
			I.A.1.a. Vanjska strana prednje korice kućišta			
				I.A.1.a.1. Vidljivi dio vanjske strane prednje korice kućišta		
					I.A.1.a.1.1. Presvlaka vidljivog dijela vanjske strane prednje korice kućišta (materijal)	
						I.A.1.a.1.1.1. Koža
						I.A.1.a.1.1.2. Papir
						I.A.1.a.1.1.3. Karton
						I.A.1.a.1.1.4. Tekstil
						I.A.1.a.1.1.5. Ostali materijali
					I.A.1.a.1.2. Kopča (<i>Clasp</i>)	
					I.A.1.a.1.3. Dekoracija vanjske strane prednje korice kućišta	
						I.A.1.a.1.3.1. Slijepi otisak (<i>Blindtool</i>)
						I.A.1.a.1.3.2. Otisak u boji
						I.A.1.a.1.3.3. Pozlata

						I.A.1.a.1.3.4. Inlej
						I.A.1.a.1.3.5. Onlej
						I.A.1.a.1.3.6. Ručno rađena dekoracija
						I.A.1.a.1.3.7. Ostale dekoracije
				I.A.1.a.2. Nevidljivi dio vanjske strane prednje korice kućišta		
					I.A.1.a.2.1. Ploča prednje korice kućišta (Board) (materijal)	
						I.A.1.a.2.1.1. Karton
						I.A.1.a.2.1.2. Ljepenka
						I.A.1.a.2.1.3. Drvo
						I.A.1.a.2.1.4. Ostali materijali
			I.A.1.b. Unutrašnja strana prednje korice kućišta			
				I.A.1.b.1. Vidljivi dio unutrašnje strane prednje korice kućišta		
					I.A.1.b.1.1. Vidljivi dio preklopa na unutrašnjoj strani prednje korice	

					kućišta (<i>Square</i>)	
					I.A.1.b.1.2. Učvršćeni podstavni list prednje korice kućišta (<i>Paste-down</i>)	
				I.A.1.b.2. Nevidljivi dio unutrašnje strane prednje korice kućišta		
					I.A.1.b.2.1. Nevidljivi dio preklopa unutrašnje strane prednje korice kućišta.	
					I.A.1.b.2.2. Ploča prednje korice kućišta (<i>Board</i>) (materijal)	
						I.A.1.b.2.2.1. Karton
						I.A.1.b.2.2.2. Ljepenka
						I.A.1.b.2.2.3. Drvo
						I.A.1.b.2.2.4. Ostali materijali
			I.A.1.c. Rub ovi prednje korice kućišta			
				I.A.1.c.1. Glava prednje korice		

				kućišta (Head)		
				I.A.1.c.2. Podnožje prednje korice kućišta (Tail)		
				I.A.1.c.3. Prednji rub prednje korice kućišta (Slobodni rub)		
				I.A.1.c.4. Stražnji rub prednje korice kućišta (Vezani rub)		
		I.A.2. Stražnja korica kućišta				
			I.A.2.a. Van jska strana stražnje korice kućišta			
				I.A.2.a.1. Vidljivi dio vanjske strane stražnje korice kućišta		
					I.A.2.a.1.1. Presvlaka vidljivog dijela vanjske strane stražnje korice kućišta (materijal)	
						I.A.2.a.1.1.1. Koža

						I.A.2.a.1.1.2. Papir
						I.A.2.a.1.1.3. Karton
						I.A.2.a.1.1.4. Tekstil
						I.A.2.a.1.1.5. Ostali materijali
				I.A.2.a.2. Nevidljivi dio vanjske strane stražnje korice kućišta		
					I.A.2.a.2.1. Ploča stražnje korice kućišta (<i>Board</i>) (materijal)	
						I.A.2.a.2.1.1. Karton
						I.A.2.a.2.1.2. Ljepenka
						I.A.2.a.2.1.3. Drvo
						I.A.2.a.2.1.4. Ostali materijali
			I.A.2.b. Unutrašnja strana stražnje korice kućišta			
				I.A.2.b.1. Vidljivi dio unutrašnje strane stražnje korice kućišta		
					I.A.2.b.1.1. Vidljivi dio preklopa na unutrašnjoj strani stražnje	

					korice kućišta (<i>Square</i>)	
					I.A.2.b.1.2. Učvršćeni podstavni list stražnje korice kućišta (<i>Paste-down</i>)	
				I.A.2.b.2. Nevidljivi dio unutrašnje strane stražnje korice kućišta		
					I.A.2.b.2.1. Nevidljivi dio preklopa unutrašnje strane stražnje korice kućišta	
					I.A.2.b.2.2. Ploča stražnje korice kućišta (<i>Board</i>) (materijal)	
						I.A.2.b.2.2.1. Karton
						I.A.2.b.2.2.2. Ljepenka
						I.A.2.b.2.2.3. Drvo
						I.A.2.b.2.2.4. Ostali materijali
			I.A.2.c. Rub ovi stražnje korice kućišta			
				I.A.2.c.1. Glava stražnje		

				korice kućišta (<i>Head</i>)		
				I.A.2.c.2. Podnožje stražnje korice kućišta (<i>Tail</i>)		
				I.A.2.c.3. Prednji rub stražnje korice kućišta (slobodni)		
				I.A.2.c.4. Stražnji rub stražnje korice kućišta (vezani)		
	I.B. Hrbat kućišta					
		I.B.1. Vanjska strana hrpta (vidljiva strana)				
			I.B.1.a. Pres vlaka hrpta (materijal)			
				I.B.1.a.1. Koža		
				I.B.1.a.2. Papir		
				I.B.1.a.3. Karton		
				I.B.1.a.4. Tekstil		
				I.B.1.a.5. Ostali materijali presvlake		
			I.B.1.b. Izbo čena vezica			
			I.B.1.c.			

			Hrp teno polje			
			I.B.1.d. Zagl avna kapa vanjske strane hrpta (<i>Headcap</i>)			
			I.B.1.e. Pod nožna kapa vanjske strane hrpta (<i>Tailcap</i>)			
			I.B.1.f. Boč ni rubovi vanjske strane hrpta			
				I.B.1.f.1. Prednji rub vanjske strane hrpta hrpta		
				I.B.1.f.2. Stražnji rub vanjske strane hrpta hrpta		
		I.B.2. Unutrašnja strana hrpta (nevidljiva)				
			I.B.2.a. Hrp teno učvršćenje (<i>Liner</i>)			
			I.B.2.b. Zagl avna kapa unutrašnje strane hrpta (<i>Headcap</i>)			
				I.B.2.b.1. Zaglavna vrpca		

				(Headband)		
			I.B.2.c. Podnožna kapa unutrašnje strane hrpta (Tailcap)			
				I.B.2.c.1. Podnožna vrpca (Tailband)		
			I.B.2.d. Bočni rubovi hrpta unutrašnje strane hrpta			
				I.B.2.d.1. Prednji rub hrpta		
				I.B.2.d.2. Stražnji rub hrpta		
	I.C. Hrpteni pregib (Joint)					
		I.C.1. Prednji hrpteni pregib				
			I.C.1.a. Vanjska (vidljiva) strana prednjeg hrptenog pregiba			
				I.C.1.a.1. Gornji kraj vanjske strane prednjeg hrptenog pregiba		
				I.C.1.a.2. Donji kraj vanjske		

				strane prednjeg hrptenog pregiba		
			I.C.1.b. Unutarnja (nevidljiva) strana prednjeg hrptenog pregiba			
				I.C.1.b.1. Gornji kraj unutarnje strane prednjeg hrptenog pregiba		
				I.C.1.b.2. Donji kraj unutarnje strane prednjeg hrptenog		
			I.C.1.c. Pres vlaka prednjeg hrptenog pregiba (materijal)			
				I.C.1.c.1. Koža		
				I.C.1.c.2. Papir		
				I.C.1.c.3. Karton		
				I.C.1.c.4. Tekstil		
				I.C.1.c.5. Ostali materijali presvlake		
		I.C.2. Stražnji hrpteni pregib				

			I.C.2.a. Vanjska (vidljiva) strana stražnjeg hrptenog pregiba			
				I.C.2.a.1. Gornji kraj vanjske strane stražnjeg hrptenog pregiba		
				I.C.2.a.2. Donji kraj vanjske strane stražnjeg hrptenog pregiba		
			I.C.2.b. Unutarnja (nevidljiva) strana stražnjeg hrptenog pregiba			
				I.C.1.b.1. Gornji kraj unutarnje strane stražnjeg hrptenog pregiba		
				I.C.1.b.2. Donji kraj unutarnje strane stražnjeg hrptenog pregiba		
			I.C.2.c. Pres vlaka stražnjeg hrptenog			

			pregiba (materijal)			
				I.C.2.c.1. Koža		
				I.C.2.c.2. Papir		
				I.C.2.c.3. Karton		
				I.C.2.c.4. Tekstil		
				I.C.2.c.5. Ostali materijali presvlake		
II. Knjižni blok						
	II.A. Vanjsko područje knjižnog bloka					
		II.A.1. Gornja strana knjižnog bloka (<i>Top edge</i>)				
			II.A.1.a. Prednji rub gornje strane knjižnog bloka			
			II.A.1.b. Stražnji rub gornje strane knjižnog bloka			
			II.A.1.c. Slobodni rub gornje strane knjižnog bloka			
			II.A.1.d.			

			Vezani rub gornje strane knjižnog bloka			
		II.A.2. Donja strana knjižnog bloka (<i>Bottom edge</i>)				
			II.A.2.a. Prednji rub donje strane knjižnog bloka			
			II.A.2.b. Stražnji rub donje strane knjižnog bloka			
			II.A.2.c. Slobodni rub donje strane knjižnog bloka			
			II.A.2.d. Vezani rub donje strane knjižnog bloka			
		II.A.3. Prednja strana knjižnog bloka				
			II.A.3.a. Gornji rub prednje strane knjižnog bloka			
			II.A.3.b.			

			Donji rub prednje strane knjižnog bloka			
			II.A.3.c. Slobodni rub prednje strane knjižnog bloka			
			II.A.3.d. Vezani rub prednje strane knjižnog bloka			
			II.A.3.e. Slobodni list prednje strane knjižnog bloka (<i>Flyleaf</i>)			
		II.A.4. Stražnja strana knjižnog bloka				
			II.A.4.a. Gornji rub stražnje strane knjižnog bloka			
			II.A.4.b. Donji rub stražnje strane knjižnog bloka			
			II.A.4.c. Slobodni rub stražnje strane knjižnog bloka			

			II.A.4.d. Vezani rub stražnje strane knjižnog bloka			
			II.A.4.e. Slobodni list stražnje strane knjižnog bloka (<i>Flyleaf</i>)			
		II.A.5. Slobodna strana knjižnog bloka (Fore- edge)				
			II.A.5.a. Gornji rub slobodne strane knjižnog bloka			
			II.A.5.b. Donji rub slobodne strane knjižnog bloka			
			II.A.5.c. Prednji rub slobodne strane knjižnog bloka			
			II.A.5.d. Stražnji rub slobodne strane knjižnog bloka			
		II.A.6. Vezana strana (Hrbat)				

		knjižnog bloka (Binding edge)				
			II.A.6.a. Gornji rub vezane strane knjižnog bloka			
			II.A.6.b. Donji rub vezane strane knjižnog bloka			
			II.A.6.c. Prednji rub vezane strane knjižnog bloka			
			II.A.6.d. Stražnji rub vezane strane knjižnog bloka			
			II.A.6.e. Organdin (Mull)			
			II.A.6.f. Učvršćenje stražnjeg dijela knjižnog bloka			
	II.B. Unutarnje područje knjižnog bloka					